

■ مقدمه

در گذشته، آموزش روستایی در فیجی، عمدتاً مبتنی بر آموزش رسمی بوده است. هم دوره کوتاهمدت و هم بلندمدت اجرا شده توسط مراکز آموزشی، اکثراً به شکل آموزش رسمی و ثابت برگزار شده است. اثربخشی بسیاری از این دوره‌ها به علت هزینه بالایشان مورد سوال بوده، اما در ده ساله اخیر، حرکتی در جهت استفاده از آموزشهای غیررسمی در آموزش روستاییان بوجود آمده است. چند رهیافت آموزشی سیار در این کشور، مورد توجه بوده است که دو مورد اصلی از آنها، در حال حاضر در دست آزمایش و بررسی است.

■ رهیافت شماره یک

برنامه آموزش سیار اتحادیه جوانان مسیحی: این برنامه در سال ۱۹۷۴ با حمایت اتحادیه جوانان مسیحی در زمینه توسعه فعالیتهای اجتماعی در مناطق روستایی، شروع شد. اولین دوره آموزشی این رهیافت، در ارتباط با قایقهای موتوری کوچک بود که به قایقرانان در زمینه نگهداری و تعمیرات اساسی موتورهایشان کمک می‌کرد. این رهیافت به شکل ساده بود. یک آموزشگر مکانیک به همراه جعبه ابزارش، از روستایی به روستایی دیگر حرکت کرده زمینه آموزش را برای گروههای ۸-۱۲ نفری از قایقرانان فراهم می‌آورد. چنین گروههایی با استفاده از موتورهای خودشان، در بناهاگهای موقتی که در روستا مستقر کرده بودند، آموزش می‌دیدند. در ابتدای فرآیند آموزش، بررسی جهت تشخیص مسائل اساسی مکانیکی و نیازهای آموزشی صورت می‌گرفت. سپس آموزش در جهت برطرف کردن همان نیازها، ارائه می‌شد. مدت این دوره معمولاً دو هفته بود، بعد از انجام آموزش، هر قایقران می‌توانست، مجموعه ابزارهای اساسی را با قیمت سوبسیدی خریداری نماید. در ضمن پس از این دوره، دوره‌های تکمیلی نیز برگزار می‌شد.

پس از اجرای این برنامه، برنامه‌های بعدی همان رهیافت را در زمینه‌های اژه کاری، تراش چوب، نجاری، ساخت قایقهای موتوری کوچک و تعمیر و نگهداری چرخهای خیاطی بکار بردند. در سال ۱۹۸۰ فعالیت این رهیافت، به علت کاهش تقاضا از سوی بازار برای محصولات چوب متوقف گردید. شمار کارآموزانی که در ۱۶۰ دوره از این برنامه‌ها (به تفکیک سال)، بین سالهای

رهیافتهای آموزش سیار در فیجی

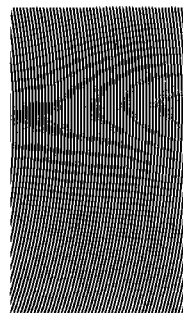
نوشته G. N. Bamford

مشاور آموزشی روستایی سازمان بین‌المللی کار در حوزه اقیانوسیه

مترجم: مهندس مهرداد تیموری

Training for agriculture and rural development: منبع

1981

(۱۹۸۰ تا ۱۹۷۷) شرکت کرده بودند؛ در جدول شماره (۱) آمده است:

از آنجا که روستاییان مسؤلیت تأمین غذا و اسکان را برای آموزشگران پذیرفته بودند؛ این برنامه‌ها اکثر افراد جامعه روستایی را در بر می‌گرفت. کارآموزان به‌طور داوطلبانه در هفته یک دلار، جهت کمک به آموزش می‌پرداختند. دیگر هزینه‌ها، بین جامعه و اتحادیه جوانان مسیحی تقسیم می‌شد. در طول سال ۱۹۸۰ هزینه‌های اتحادیه جوانان مسیحی در جدول شماره (۲) به قرار زیر بوده است.

هزینه هر کارآموز در هفته ۲۲ دلار بوده است (بر مبنای ۶۹۵ کارآموز و هزینه کل ۱۳۱۸۰ دلار) این مبلغ را می‌توان، به راحتی با هزینه دوره‌های آموزشی کوتاه مدت که به‌طور رسمی برگزار می‌شد و هزینه‌ای معادل ۶۹ دلار در هفته را در بر می‌گرفت، مقایسه کرد. ارزشیابی به عمل آمده، از برنامه‌های رهیافت متعلق به اتحادیه جوانان مسیحی مزیت‌های زیر را نشان می‌دهد:

- ۱- نیازهای آموزشی روستاییان را در زمینه فعالیت‌های اجتماعی، بر طرف می‌سازد.
- ۲- آموزش را در محل زندگی کارآموزان فراهم می‌آورد و به همین علت آنها را از پاره‌ای تعهدات دست‌باگیر رها می‌سازد.
- ۳- بر مبنای اصول یادگیری از طریق عمل، صورت می‌گیرد.
- ۴- اجتماع را محور کار خود قرار می‌دهد.
- ۵- به علت این‌که در این رهیافت از تسهیلات سنگین و گرانبه استفاده نمی‌شود، دارای هزینه‌های

جدول (۱) شماره کارآموزانی که ۸۰-۱۹۷۷ دوره دیده بودند

برنامه	۱۹۷۷	۱۹۷۸	۱۹۷۹	۱۹۸۰	جمع
نجاری	۴	۱۲	-	۱۱	۲۷
ساخت اثاث منزل	-	۵	۱۲	۱۷	۳۴
ساخت قایق	۷	۱۲	۱۱	-	۳۰
حکاکای چوب	۴۴	۴۲	۱۹	۲۵	۱۳۰
تعمیر و نگهداری قایق‌های موتوری کوچک	۱۹۱	۴۷	۶۹	۴۳	۳۵۰
آزه کاری، تراش چوب	۱۸۱	۱۴۴	۱۴۵	۱۲۷	۴۳۴
تعمیر چرخ خیاطی	-	۳۴	۱۵۵	۲۱۹	۴۰۸
	۲۶۴	۲۹۶	۴۱۱	۴۴۲	۱۴۱۳

بایین می‌باشد. با این حال، چندین مسئله از دستیابی این رهیافت به پتانسیل‌های بالا جلوگیری می‌کنند که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود.

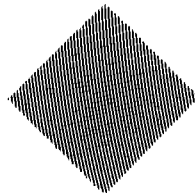
■ ضعف پشتیبانی

سازمان پشتیبانی کننده همیشه به تعداد کافی نبوده، همین امر، تلاش برای تعیین گروه‌های کافی، جهت استفاده تمام وقت از آموزشگران را با شکست روبه‌رو کرده است. به عنوان مثال در سال ۱۹۷۸، آموزشگران قایق‌های موتوری کوچک، فقط ۳۹ درصد از وقتشان را در هدایت دوره‌ها صرف کرده‌اند.

جهت اثربخشی اتحادیه جوانان مسیحی، ضروری است که آموزشگران این رهیافت، در ارتباط با جامعه روستایی باشند. اتحادیه جوانان مسیحی، این مهم را از طریق بیست تن از آموزشگران خود که در ۱۰۰ روستا پراکنده بودند، عملی کردند. عدم موفقیت در بهره‌برداری مؤثر از چنین ساختارهایی را، باید ناشی از عدم استفاده تمام وقت، از آموزشگران دانست.

■ اهداف متفاوت آموزشگران و روستاییان

در بعضی از حالات، فراهم آوردن زمینه‌های مساعد برای آموزش - از این رو که کارآموزان، آموزشگران را افراد تجاری می‌شناختند نه آموزشگر - مشکل بود و اکثر آنها ترجیح می‌دادند در پروژه‌هایی نظیر خانه‌سازی یا کشتی‌سازی شرکت کنند تا در دوره‌های آموزشی.

■ تأثیر مسافرت مداوم، بر آموزشگران

شرکت در برنامه‌های آموزشی سیار به‌طور تمام وقت، برای کارکنان مشکلات خاصی را به وجود می‌آورد. اگر آموزشگران متأهل باشند، مشکلات خاصی برای خانواده‌هایشان پدید می‌آید. برای غلبه بر این مشکلات تعدادی از کشورها از آموزشگران واقع در پایگاه‌های مرکزی استفاده می‌کنند. نتیجه، این است که تعداد زیادی از آموزشگران می‌توانند، برنامه‌های آموزشی را بین خود تقسیم کنند.

■ فقدان برنامه‌های آموزشی برای آموزشگران

اکثر آموزشگران در زمینه‌های فنی مهارت خوبی دارند، اما تعداد کمی از آنها، در زمینه روش‌های آموزشی از آموزش رسمی برخوردارند. بعید به نظر می‌رسد، آموزشگرانی که به‌طور رسمی آموزش دیده‌اند، با توجه به شرایط کاری آموزش‌های سیار، جذب این سیستم شوند. بسیاری از این افراد انتظار دارند، در مؤسساتی که قبلاً در آنها تحصیل کرده‌اند، مشغول شوند، علاوه بر آن بسیاری از آنها علاقه‌مندند جذب مؤسسات دولتی شوند و مؤسسات غیردولتی را دوست ندارند. اگرچه سازمان‌های غیردولتی ممکن است آموزش را در سطح روستا فراهم سازند؛ اما نمی‌توانند شرایط و فرصت‌های شغلی را برای کارآموزان ایجاد کنند. بدین ترتیب، برای سازمانی نظیر اتحادیه جوانان مسیحی، استخدام آموزشگر جدید مشکل است. در این مورد برنامه‌های آموزشی ضمن خدمت در رابطه با روش‌های آموزشی برای آموزشگرانی که در زمینه‌های فنی مهارت دارند، می‌تواند مفید باشد.

جدول (۲) هزینه‌های اتحادیه‌های جوانان مسیحی در

سال ۱۹۸۰

موضوع	هزینه بر حسب دلار
دوره ساخت قایق و نجاری	۲۳۶۰
حکاکای چوب	۱۳۳۰
تعمیر قایق‌های موتوری کوچک	۲۰۳۰
تراش چوب و آزه کاری	۲۵۹۰
تعمیر چرخ‌های خیاطی	۲۵۲۰
اورهد	۲۳۵۰
جمع	۱۳۱۸۰

برخلاف مسائل ارائه شده، اتحادیه جوانان مسیحی، توانسته است فرصتهای آموزشی را برای تعداد زیادی از روستاییان، با هزینه‌های نسبتاً نازل فراهم سازد. در ضمن در پارهای مواقع، آموزش جامعه مزبور، بیشتر در سطح آموزش، تعمیر و نگهداری، پیشگیری و آموزش مهارتهای پایه بوده است. در پارهای موارد نیز، موجب توسعه مهارتهای کارآموزان شده است تا آن را در جهت ایجاد تشکیلات اقتصادی روستایشان بکار گیرند.

رهیافت اتحادیه جوانان مسیحی، مدلی را ارائه داده است که برای بسیاری از کشورهای حوزه اقیانوسیه، بخصوص، برای کشورهایی که به صورت جزیره هستند، مناسب می‌باشد.

■ رهیافت شماره ۲

□ واحد سیار چند منظوره

اساس رهیافت شماره «۲» را واحد سیار تشکیل می‌دهد. این واحد به دومین جزیره بزرگ فیجی (Vanue levu) که حداکثر طول آن ۱۹۰ کیلومتر و متوسط عرض آن ۳۵ کیلومتر است، خدمات می‌دهد. منطقه تحت پوشش آن، سه استان بوآ (Bua)، کاکاوندرو (Cakaudrove) و ماکوآتا (Macuata)، می‌باشد که جمعیتی بالغ بر ۱۰۳ هزار را شامل می‌شوند. اکثریت جمعیت آنها را فیجی‌باییها تشکیل می‌دهند، لیکن هندیها در Macuata (ماکوآتا) در اکثریت هستند. با اینکه بعضی از این مناطق فقط از طریق دریا قابل دسترسی هستند، در سالهای اخیر فعالیتهای زیادی در زمینه جاده‌سازی صورت گرفته است، به طوری که در جزیره فیجی، بیش از ۴۰۰ کیلومتر جاده احداث شده است که اکثر اوقات سال مورد استفاده قرار می‌گیرند و کیلومترها جاده نیز، به رفت و آمد روستاییان اختصاص دارد.

مرکز آموزش سیار چند منظوره، تعداد زیادی دوره‌های آموزش رسمی نیز، برای مردان و زنان فراهم کرده است. جامعه فیجی به برگزاری چنین دوره‌هایی پاسخ مناسب داده است، اما جوامع سرخپوستان به واسطه کارهای زراعی زیاد و تعهدات خانوادگی برای چنین دوره‌هایی پاسخ مناسب ندادند. برای دستیابی به موفقیت‌های بیشتر و همچنین فراهم آوردن آموزش برای فیجی‌باییها، دولت فیجی با کمک‌های فنی سازمان

بین‌المللی کار، یک واحد سیار را در سال ۱۹۷۹ تشکیل داده است.

□ واحد سیار

واحد سیار شامل: یک تراکتور دوتنی دوچرخ است که می‌توان، آن را به یک سایبان تاشو مجهز کرد. همچنین شامل وسایل آموزشی اساسی می‌باشد. واحد ممکن است، توسط هیچ‌یک از نمایندگیهای موجود در سه استان کاکوندرو، بوآ و ماکوآتا به کار برده نشود. جایی که وسایل تخصصی نظیر ابزارهای کشاورزی لازم شود؛ به وسیله نماینده گیهای تخصصی فراهم می‌شود. واحدهای سیاری که دارای ستاد دایمی برای آموزشگران خود نمی‌باشند؛ آن را به وسیله نمایندگیهای مختلفی که دارای ستاد می‌باشند، تأمین می‌کنند. کارکنان دایمی واحد سیار راننده و کارگر می‌باشند. واحد سیار، از سوی مرکز آموزش روستایی ناساسو واقع در استان ماکوآتا (Macuata) حمایت می‌شود.

● تجهیزات

واحد سیار دارای تجهیزات زیر می‌باشد:

- ۱- چادر به اندازه $5/5 \times 5/5$ متر با سایبان، که جمعاً $9/5 \times 9/5$ متر می‌شود، که می‌توانند ۴۵ نفر را در خود جای دهد.
- ۲- ژنراتور الکتریکی ۱۵ کیلووات، به اضافه قسمتهای یدکی.
- ۳- پروژکتور ۱۶ میلی‌متری مجهز به صدا به اضافه وسایل یدکی و اتصال دهنده.
- ۴- پرده نمایش
- ۵- پروژکتور فیلم استریپ و اسلاید
- ۶- نوار کاست ضبط و میکروفیلم
- ۷- دستگاه تایپ (قابل حمل)
- ۸- ماشین تکثیر (قابل حمل)
- ۹- گچ و سه پایه نقاشی
- ۱۰- میز تاشو
- ۱۱- وسایل حکاکی تاشو
- ۱۲- صندوق تاشو
- ۱۳- لامپ
- ۱۴- مجموعه وسایل اساسی نجاری
- ۱۵- مجموعه وسایل اساسی مکانیکی

هزینه‌های واحد سیار در جدول شماره (۳) آمده است که عبارتند از:

جدول (۳) هزینه‌های واحد سیار

هزینه	اقلام
۱۰۹۵۰	تراکتور دوتنی (دیزلی) سایبان فولادی با اثاثیه داخلی
۵۸۵۰	تجهیزات
۱۶۸۰۰	جمع

■ برنامه‌ریزی و هماهنگی آموزش

کمیته برنامه‌ریزی و هماهنگی با نظارت ریاست کمیته (کارمند ارشد دولت در استان Lanue-leva) نماینده تمام واحدهای سیاری است که در مناطق مختلف جزیره فعالیت می‌کنند. اعضای این کمیته، برای برنامه‌ریزی طرحهای عملیاتی واحد، سالانه دوبار با یکدیگر ملاقات می‌کنند.

انجام این طرح منوط به پیوند ارتباط مستقیم و مستمر نمایندگیهای مربوطه و مرکز آموزش روستایی - که مسؤلیت اداره و کنترل فعالیتهای روزمره واحدها را عهده‌دار است می‌باشد. جدول (۴)، تعداد نمایندگیهایی که در طول ۱۶ ماه تا ۳۰ آوریل ۱۹۸۰، مورد استفاده قرار گرفته‌اند به همراه میزان استفاده از آنها را نشان می‌دهد.

□ اثربخشی واحدها

آنچه که در ذیل بدان اشاره خواهد شد، مطالعاتی است که اخیراً، براساس ارزشیابی از واحدهای سیار به عمل آمده است.

الف - توانایی دستیابی واحد به گروههای هدف

گروههای هدف خاص می‌توانند، بوسیله واحد سیار مورد دسترسی قرار گیرند. این گروههای می‌توانند، فیجی‌باییهایی، باشند که در مناطق مختلف جزیره بوده و قبلاً توسط مرکز آموزش روستایی به آنها خدمات ارائه نمی‌شده است و همچنین اعضای جامعه سرخپوستانی که در دوره‌های آموزش رسمی شرکت نمی‌کرده‌اند. واحدهای سیار در آموزشهای غیررسمی مکاتبهای برای کشاورزان موفقیت فراوانی داشته‌اند. به طوری که، به روستاهایی که تنها از طریق دریا قابل دسترسی بوده‌اند

نیز، وسایل و تجهیزات مورد نیاز به آسانی توسط کشتی، انتقال داده می‌شده است. در طول ۱۶ ماه (تا ۳۰ آوریل ۱۹۸۰)، بیش از ۹۰۰ فیجی‌بایی در دوره‌های یک تا پنج روز، و حدود ۲۰۰ نفر در برنامه‌های آموزش شبانه شرکت کرده بودند. این برنامه‌ها در واقع نوعی برنامه سرگرم کننده محسوب می‌شدند تا یک فعالیت آموزشی، به هر حال، از طرفی جامعه سرخپوستان نیز به سختی قادر به شرکت در چنین برنامه‌های بوده‌اند، چنان‌که فقط ۹۰ سرخپوست در دوره‌های آموزشی حضور یافته‌اند. این امر ناشی از بی‌علاقگی به جامعه سرخپوستان نبوده، بلکه نتیجه عدم موفقیت، در برنامه‌ریزی و هدایت این برنامه‌ها، بوده است.

ب - میزان بهره‌وری زمانی

به سختی می‌توان گفت، که این واحدها بتوانند، بیش از ۷۰ درصد از فرصت زمانی در اختیار خود را، مورد استفاده بهینه قرار دهند. به‌عنوان مثال، واحد ناساسو در برنامه‌ریزی‌های خود، میزان ۴۴ درصد بهره‌وری زمانی را پیش‌بینی کرده بود، که در عمل این مقدار به ۳۰ درصد کاهش یافته است. این امر نشان‌دهنده آن است که این واحدها، از کارایی زمانی پایین برخوردار بوده است. حذف تعدادی از دوره‌ها، به علت طوفانهای محلی و در بعضی حالات در نتیجه برنامه‌ریزی و سازماندهی ضعیف، غیرقابل اجتناب بوده است. ارتباط مستمر میان نمایندگیها و مرکز آموزشی ناساسو، یک عامل مهمی در افزایش میزان کارایی واحدها به‌شمار می‌آید.

جدول (۴) تعداد نمایندگی‌هایی که در طول ۱۶ ماه مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

بخش / نمایندگی	زمان مورد استفاده	
	بر هر بخش	کل روزهای مورد استفاده
بخش جنگل	۲	۸
وزارت کشاورزی و ماهیگیری	۵	۲۲
بخش ترویج کشاورزی	۳	۱۵
بخش آموزش	۲	۸
بخش بهداشت	۲	۴
بخش تعاون	۲	۱۰
تعاونی شکر فیجی	۱	۱
کلیسای مسیحی	۱	۳
مرکز آموزش روستایی ناساسو	۱	۴
جمع	۱۹	۷۵

■ ارزشیابی به‌عمل آمده نشان داده که مؤثرترین آموزش، توسط نمایندگیهایی که دارای بخش خاص آموزش بوده و به آموزش اولویت خاص داده‌اند، ارائه شده است. چنین نمایندگیهایی دارای ستادهایی متشکل از افراد مجرب و متخصص، در رابطه با روشهای آموزش گروهی و چگونگی استفاده از واحد سیار بودند.

■ در سالهای اخیر در فیجی علاقه فزاینده‌ای نسبت به رهیافتهای آموزش غیررسمی در مقایسه با رهیافتهای آموزش رسمی، با فرض کارایی بیشتر، هزینه‌های کمتر و توانایی بیشتر، در برطرف کردن نیازهای آموزشی تعداد زیادی از روستاییان بوجود آمده است.

ج - وضعیت کمی و کیفی وسایط نقلیه و تجهیزات مورد نیاز واحدها

وسایط نقلیه، بطور کلی، رضایت‌بخشی آزمایش خود را پس داده‌اند. ضمن این‌که وسایط نقلیه چهارچرخ در موقعیتهای بسیار کمی، به‌عنوان یک امتیاز به‌شمار می‌آیند. علاوه بر این حفظ و نگهداری وسایط نقلیه و تجهیزات موجود، به شکل مناسبی انجام گرفته بود، به طوری که در اثر طوفانهای محلی خسارتی متوجه آنها نگردیده بود.

فقط چادر و مجموعه وسایل مکانیکی بودند که روزانه از آنها استفاده نمی‌شده است. مورد آخر، شامل وسایلی می‌شد، که عمدتاً برای ساکنین سرخپوست که

فاقد امکانات آموزشی لازم بودند، مورد استفاده قرار می‌گرفت. امکانات آموزشی قابل استفاده در روستاهای فیجی عبارتند از: مدارس، مراکز اجتماعی و پناهگاههای موقتی. کارآموزان سرخپوست فقط چادر را مورد استفاده قرار می‌دادند اما نمایندگیها، هم چادر و هم سایر تجهیزات را که از قسمتهای مهم واحد سیار به‌شمار می‌آیند، را فراهم می‌آوردند.

د - استانداردهای آموزشی

ارزشیابی به‌عمل آمده نشان داده که مؤثرترین آموزش، توسط نمایندگیهایی که دارای بخش خاص آموزش بوده و به آموزش اولویت خاص داده‌اند، ارائه شده است. چنین نمایندگیهایی دارای ستادهایی متشکل از افراد مجرب و متخصص، در رابطه با روشهای آموزش گروهی و چگونگی استفاده از واحد سیار بودند. بدین ترتیب، اثربخشی واحد سیار، به میزان کارایی آموزشگران آن وابسته می‌باشد. کارکنانی که فاقد مهارتهای آموزشی لازم بوده‌اند، بیشتر از شرکت در

اقلام	میزان استفاده در طول دوره (درصد)
۱۰۰	بروزکتور ۱۶ میلی‌متر مجهز به صدا و پرده نمایش
۱۰۰	ژنراتور
۶۳	گیج و صفحه نمایش
۳۷	کاست ضبط
۲۵	صندلی تاشو
۲۵	میز تاشو

نمونه این کشورهاست. زمانی بود که بعضی از مشاغل روستایی چون قالیبافی، سوای صرفه اقتصادی، عوارض بدنی فراوانی را برای بافنده به جامی گذاشت، ولی با آموزش صحیح و آموزش بافندگی و عوامل ثانوی چون مکان قالیبافی و نشستگاه قالیباف و طریقه نشستن، پشت دار قالی، این مسأله را نیز مرتفع کرد دهها نمونه دیگر در این خصوص می توان، مثال زد.

امروزه آموزش، چنان جای خود را در توسعه اقتصادی باز کرده که نبود آن یک نقصان تلقی می شود و باعث عدم پیشرفت جامعه می گردد. آموزش در جامعه باید همگام با اشتغال زایی پیش رود.

آموزش اصولی و برنامه ریزش شده موجب ارتقای سطح کیفی و فعالیتها گردیده است، و راه را به سوی پیشرفت هموار می سازد. در جامعه های روستایی بعضی از مسائل تخصصی چه دامداری و چه کشاورزی، نادیده گرفته می شود که این موجب بروز خسارت های بیشمار می گردد. با آموزش درست و صحیح مثلاً در زمینه روشهای مراقبت از دام و غیره هم موجب ایجاد شغل در این مسأله می شویم و هم از، نابودی دام جلوگیری می کنیم و هم اقتصاد کشور را روز به روز به سوی خودکفایی (گوشت) خواهیم رساند و با این تفاسیر به جایگاه آموزش، در رشد اقتصادی واقف خواهیم شد.

● منابع و مأخذ مورد استفاده

- ۱- مهرانگیز کار، ترجمه پروین رهنسی فرد. زنان در بازار کار ایران به اضماع تئورهای نارابری جنسی. روشنگران ۱۳۷۳
- ۲- احمد خزاعی اشتغال در جهان سوم - ناشر: سازمان برنامه و بودجه، تاریخ چاپ: ۱۳۶۸
- ۳- سرکار خانم دکتر پردخت فشارکی - جغرافیای روستایی - ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی - تاریخ چاپ انتشار ۱۳۷۳
- ۴- دکتر فرامرز رفیع پور - جامعه روستایی و نیازهای آن - ناشر: شرکت سهامی انتشار - تاریخ انتشار: ۱۳۶۴
- ۵- شولتز و تودو، و. ترجمه دکتر محمود توسلی - سرمایه گذاری در نیروی انسانی و توسعه اقتصادی، ۱۳۷۰ - بانک مرکزی جمهوری اسلامی
- ۶- عزیز کیاوند - اشتغال و فقر در جهانی پر آشوب - انتشارات برنامه و بودجه، ۱۳۶۵
- ۷- گروه مشاوران یونسکو - ترجمه دکتر فریده مشایخ - فرآیند برنامه ریزی آموزشی - انتشارات مدرسه، سال ۱۳۷۲
- ۸- دکتر حسین شکوهی - دیدگاههای نو در جغرافیای شهری - انتشارات سمت - چاپ اول ۱۳۷۳
- ۹- دکتر محمود ریاضی داودی - درآمد ملی و تحلیل اشتغال - انتشارات دانشگاه ملی ایران - سال ۱۳۵۷

■ نتایج کلی در ارتباط با هر دو رهیافت

در سالهای اخیر در فیجی علاقه فزاینده ای نسبت به رهیافتهای آموزش غیررسمی در مقایسه با رهیافتهای آموزش رسمی، با فرض کارایی بیشتر، هزینه های کمتر و توانایی بیشتر، در برطرف کردن نیازهای آموزشی تعداد زیادی از روستاییان بوجود آمده است. برنامه های آموزش سیار (رهیافت شماره ۱ و ۲) براساس رهیافتهای آموزش غیررسمی تنظیم شده اند و تعداد فراوانی از روستاییان را، با هزینه های نسبتاً پایین، مورد حمایت های آموزشی قرار داده اند. با این حال، ارزشیابی های به عمل آمده نشان می دهد، چنانچه از پرسنل و ابزار و تجهیزات، استفاده بهینه به عمل نیاید، همچنین اگر آموزش، توسط آموزشگران محرب صورت نگیرد؛ رهیافتهای غیررسمی ذکر شده نیز، هزینه پایین و اثربخشی مورد انتظار را به دنبال نخواهد داشت. با وجود این رهیافتهای فوق دارای پتانسیلهای بالایی بوده است که در مناطق اقبانوسیه می تواند، موجبات بهبود مهارتها و دانش روستاییان را فراهم آورده، منجر به ارتقاء سطح زندگی آنان گردد.

برنامه های آموزشی مایل به فعالیت در واحد فیلم سیار بوده اند.

ه- هماهنگی

کمیته هماهنگی کلیه نمایندگی های دخیل در امر آموزش را گرد هم جمع می نموده، که خود موجب آن شده است که نیازهای آموزشی سراسر نقاط جزیره به خوبی شناخته شود. دوره ها عموماً توسط نمایندگی هایی که در زمینه خاص مسؤولیت دارند به اجرا درمی آمد و تنها در سه مورد رهیافت جامعی توسط چندین نمایندگی عملی می شد. واحد سیار، موقعی به طور مؤثر مورد استفاده قرار می گیرند که تمام نیازهای جامعه محلی تشخیص داده شده است و یک رهیافت جامع، جمعیت دستیابی به آنها مورد استفاده قرار می گرفت.

ز - هزینه عملیات

هزینه عملیاتی واحد سیار در طول ۱۲ ماه (تا ۲۸ فوریه ۱۹۸۱) عبارت بوده است از:

اقلام	هزینه (دلار)
ایاب و ذهاب و حقوق کارکنان و راننده	۲۲۹۲
هزینه وسایط نقلیه عملیات	۲۰۵۹
تعمیر و نگهداری تجهیزات	-
	۴۳۵۱

اگر برنامه های سرگرم کننده عمومی در نظر گرفته نمی شد، هزینه هر کارآموز بالغ بر ۳۴ دلار می شد. که هزینه استهلاک ابزار وسایط نقلیه را نیز در برمی گرفت (لازم به ذکر است که حقوق آموزشگران جدای از هزینه فوق می باشد) واضح است که با استفاده کارآمد و مناسب از وسایل و تجهیزات، مقدار این هزینه ها به طور قابل ملاحظه ای کاهش داده می شد. در مقام مقایسه، هزینه هر کارآموز برای دوره های آموزشی رسمی که توسط مرکز آموزش روستایی برگزار می شد. در هفته ۵۲ دلار بود. این مبلغ شامل استهلاک نیز می شد (این مرتبه نیز، حقوق آموزشگران جدای از مبلغ مزبور به حساب می آمد). به طور کلی از نظر میزان کارایی، واحد سیار نسبت به برنامه های آموزش رسمی، تعداد بیشتری از روستاییان را آموزش داده است (۳۰۰ نفر در مرکز آموزش روستایی ناساسو و ۹۰۰ نفر در واحد سیار)